

Slovstveni zapiski.

Aškerčev „Atila v Emoni“. V literarni zapuščini pesnika Antona Aškerc se je poleg drugih manjših rokopisov našla tudi obsežnejša epska pesnitev „Atila v Emoni“. Rokopis obsega 92, večidel po celi strani popisanih folio-listov. Pesnik je tej pesnitvi dal prvotno drugačen naslov, in sicer se glasi prvi: Aelianus in Marcella. Emonska romanca. — Drugi, lapidarnejši je: Marcella. Emonska romanca. — Tretji, za tega se je pesnik sam odločil, kakor se da sklepati iz lege listov in beležke v malem zapisniku, kjer je imel zapisane vse pripravljene rokopise, se glasi: Attila v Emoni. (L. 452.) Romanca. Napisal Ant. Aškerc. V Ljubljani 191-. — To je torej glavni naslov, kakor ga je bil pesnik namenil za posebno izdajo v knjigi; zakaj pri letnici je pripisano s svinčnikom: Letnica pride na drugo stran. — Epos je razdeljen na 7 spevov. — Rokopis je bil pesnik že pripravil za tisk; v besedilu samem je razmerno malo popravkov, vendar kar jih je, pričajo, da je pesnik tekst že pregledal. To izpričuje tudi datum, zabeležen na zadnji strani spodaj, in sicer znači po mojem mnenju 15. februarja do 2. aprila 1912. dobo, ki je v nji ta epska pesnitev nastala, 21. aprila 1912. (v rdečem okvirju) pa rok, ko je pesnik dovršil revizijo in dal tako delu svoj „imprimatur“. — Dediča po pokojnem pesniku, njegova brata, sta dovolila, da se dajo še neobjavljeni rokopisi natisniti, in sta v to svrhu pooblastila podpisanega, da rokopise pregleda in na primernem mestu objavi. In tako je upravnistvo „Narodne tiskarne“ kupilo rokopis, da ga objavi „Ljubljanski Zvon“.

Kakor v „Poslednjem Celjanu“, tako je pesnik porabil tudi v tej poslednji svoji pesnitvi zgodovinsko snov, ki je kljub svoji starodavnosti postala šele v zadnjih letih, rekel bi, aktualna. Znano je namreč, da je pričel l. 1910. dr. Schmid, sedaj privatni docent na graškem vseučilišču, po naročilu nemškega viteškega reda preiskovati rimska tla na ljubljanskem Mirju in da se mu je pri tem zanimivem razkopavanju posrečilo, dognati situacijo rimske Emone, ki jo je bil l. 452 hunski kralj Atila osvojil in do tal porušil. Pri tem preiskovanju je Schmid našel dokaj dragocenih starinskih predmetov (zlatih, srebrnih, bronastih, železnih, lončenih, steklenih in kamenitih), dalje več žrtvenikov z vklesanimi napisi, sploh vsakovrstnih starin, ki pričajo o pisanem življenju tega rimskega provincijalnega mesta. Vse te najdbe se hranijo sedaj v „Museum Emonense“, domačem muzeju nemške redovne komende v Ljubljani. Schmid je o uspehih svojega izkopavanja poročal v uradnem listu „Laib. Zeitung“ — doslej je izšlo 24 poročil — in ti zanimivi podatki o kulturnem stanju stare Emone so dali Aškercu dovolj snovi za njegovo epsko pesnitev, ki bi jo po glasovitem vzorcu Bulwerjevem lahko imenovali „Zadnji dnevi v Emoni“. Vsa imena, kar jih je dognal znanstvenik Schmid iz najdenih napisov, je pesnik porabil in jih nadel osebam, ki nastopajo v pesnitvi; zahajal pa je tudi sam na Mirje, da se je na licu mesta poučil o raznih arheoloških vprašanjih.

Z zapuščini sem našel tudi načrt za to romanco; tu si je pesnik zabeležil imena vseh oseb in jim določil tudi več ali manj že njih vloge. Tako ima sledeči seznam oseb: „1 a. L. Dindius Priscus, nižje vrste duhovnik Larov. Imel svojo

hišo, v kateri bilo svetišče s tremi oltarji: Jupitrov, Larov, eden brez napisa . . . V njegovi hiši bili tudi kovači v enem traktu. — 1 b. Kirurgova hiša, bogata; najlepši mozaik; kirurg ima orodje, pincete, bronaste reči, fibule, fine srebrne reči. (Kako je bilo kirurgu ime?) — 2. Decius Avitus . . . imel svojo hišo, v njej oltarček, ki sta ga posvetila Larom Avitova sužnja a) Laletus in njegov sin b) Doryphorus. Tudi v tej hiši bila kovačnica. Našel se tudi monogram Kristusov. — 3. Dessius in Favorinus bila dva lončarja (dve lončarski firmi) ob sedanji Franca Jožefa cesti — torej že zunaj zidov Emone. — 4. Horaea (gospá, dama) imela svojo hišo; posvetila en oltar boginji Kibeli (Rhea Kybele), boginji polj in vinogradov. — 5. Primitivianus, bogataš, imel svojo hišo; postavil oltar boginji Nemesis, njegova hiša je bila velika; sredi hiše velik atrium, obdan s kamenitimi stebri. Imenitna hiša; našli veliko bronastih stvari. V sacelu [sacellum = domače svetišče (op. por.)] napis: Nemesis Augustae sacrum Primitivianus votum solvit merito. (Primit. izpolnil svojo obljubo z veseljem.) — 6. Gallius Exsoratus (Kdo je bil? Samo napis našli). — Nato je pripisal Aškerc s svinčnikom: Marcellus, zlatar; zato njegova hči Marcella.¹⁾ — 7. Carus Attonius Carpophorus. — 8. Sextus Vibunnus (Avitus). — 9. Tudi: Vibunnia. — 10. L. Barbis. — 11. Valerius Aelianus, zastavonoša XIII. legije. Aelianus . . . kamen je posvečen Jupitru Dolichenu (= Mitri)*.

Izmed drugih beležk, komaj čitno napisanih na reklamno pismo neke berlinske firme, naj izločim še sledeče: (ad 5) „Primitivianus, bogat žitni trgovec (in z vinom), dobiva iz Petovija neugodna poročila in jih nosi k poveljniku (emonske) legije. Priporočajo se bogovom, žrtvujejo jim . . . Valerius Aelianus daruje v svoji hiši Mitri. Horaea (kako jo vplesti?) daruje Kibeli, Dindius Priscus Jupitru . . . K temu pride znanec, krščanski duhovnik (Petrus?) in mu prigovarja, da naj daruje Kristusu . . .“ V zasnutku imenuje pesnik krščanskega duhovnika Petra, v pesnitvi mu je nadel ime Hermagoras. Da so bili v Emoni tudi že kristjani, pričajo starine in sicer bronast Kristov monogram, ki se je dal kot znak ali zastava pritrditi na drog, in lončena svetilka (ampula) z vtisnjenim krščanskim znakom. — Na podlagi teh dejstev je pesnik zasnoval romantično dejanje s konflikti ljubezni, ljubosumnosti, dolžnosti in verskega naziranja in ga vestno prepletel z motivi, ki jih je nudilo v Emoni vsakdanje življenje in bližanje hunskih čet. Tako je tudi Emona, staroslavna prednica današnje bele Ljubljane, našla vrednega slavitelja v nedavno umrlem pesniku. Kakor da bi se bil hotel Aškerc s svojim poslednjim delom, čigar dejanje se vrši na klasičnih tleh domače zemlje, od nas za večno posloviti.

J. Wester.

¹⁾ Tu treba pripomniti, da se je našel v emonskih tleh bogat zaklad 50 zlatov in več srebrnih palic; zlatniki so dobro ohranjeni, še čisto svežega kova, in pripadajo raznim cesarjem: Maksiminianu, Konstantinu Vel., Konstansu in Konstanciji itd. Znanstvena domneva je, da je imel tu kak zlatar svojo delavnico; pesnik ga nazivlje Marcellus Gallius Exsoratus. Njegova hči Marcella — izmišljeno ime — je glavna junakinja te pesnitve.

